

СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ ПІДСАНКЦІЙНИХ АКТИВІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Щербанюк О.В.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
професор Вільнюського університету
ORCID: 0000-0002-1307-2535
e-mail: o.shcherbanyuk@chnu.edu.ua

Щербанюк О.В. Стягнення в дохід держави підсанкційних активів: міжнародний досвід та практика Європейського суду з прав людини.

Вказується, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» запроваджено новий вид санкцій – стягнення активів в дохід держави. Природа таких санкцій має позасудовий та судовий характер в частині обмежень прав. При цьому актуальним є дослідження міжнародного досвіду та прецедентної практики Європейського суду з прав людини щодо стягнення в дохід держави підсанкційних активів.

Санкції ЄС також можуть бути спрямовані на обмеження здатності об'єкта до несприятливої поведінки, шляхом встановлення витрат або перешкод для об'єкта, або шляхом його економічного послаблення. Як застосовуються та виконуються санкції, залежить від характеру конкретної санкції та правової бази окремої держави, яка прагне її запровадити.

Якщо активи уряду, фізичної особи чи організації є об'єктом режиму санкцій, це саме по собі не означає, що ці активи пов'язані зі злочинністю або походять від неї. Натомість це означає лише те, що автор режиму санкцій вважав за необхідне включити ці активи до режиму санкцій на тій підставі, що їх обмеження може сприяти досягненню загальної мети цього режиму.

Однак важливо зазначити, що санкції, запроваджені деякими державами, можуть застосовуватися поза географічними кордонами до фізичних та юридичних осіб, які не обов'язково мають тісний зв'язок із юрисдикціями, що накладають санкції. У Європейському Союзі щоденне адміністрування та забезпечення виконання санкцій ЄС здійснюється уповноваженими органами в кожній державі-члені. Орган, уповноважений застосовувати санкції, часто має широкі повноваження щодо забезпечення виконання, що дозволяє йому виявляти активи, що підпадають під режими санкцій. Більшість правових юрисдикцій гарантують певні права, пов'язані з володінням та користуванням майном. Важливо розрізняти активи, на які поширюються фінансові санкції, та активи, які є «знаряддями» або «доходами» від злочинної діяльності. Інші країни включатимуть до свого законодавства про санкції положення, які дозволяють конфіскацію санкційних активів за певних особливих обставин. Крім того, специфікації щодо типу особи, яка може бути піддана санкційному режиму, також є дуже широкими та включають «будь-яку особу» в іноземній державі.

Ключові слова: санкції, стягнення в дохід держави активів підсанкційних осіб, суд, судова влада, підсудність, право на справедливий суд

Shcherbanyuk O.V. Recovery of sanctioned assets into the state's revenue: international experience and practice of the European court of human rights.

It is indicated that the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Increasing the Efficiency of Sanctions Related to the Assets of Certain Individuals" introduced a new type of sanctions – the seizure of assets to the state. The nature of such sanctions is extrajudicial and judicial in nature in terms of restrictions on rights. In this regard, it is relevant to study international experience and case law of the European Court of Human Rights on the seizure of sanctioned assets to the state.

EU sanctions may also aim to limit the ability of a target to engage in adverse behaviour by imposing costs or obstacles on the target, or by economically weakening it. How sanctions are applied and enforced depends on the nature of the particular sanction and the legal framework of the individual state seeking to impose it.

The fact that assets of a government, individual or organisation are subject to a sanctions regime does not in itself mean that the assets are linked to or derive from crime. Instead, it only means that the author of the sanctions regime has deemed it necessary to include these assets in the sanctions regime on the basis that their restriction may contribute to the overall objective of the regime.

However, it is important to note that sanctions imposed by some states may be applied across geographical boundaries to individuals and entities that do not necessarily have close links to the sanctioning jurisdictions. In the European Union, the day-to-day administration and enforcement of EU sanctions is carried out by designated authorities in each member state. The sanctioning authority often has broad enforcement powers that allow it to identify assets subject to sanctions regimes. Most legal jurisdictions guarantee certain rights related to the ownership and use of property. It is important to distinguish between assets that are subject to financial sanctions and assets that are 'instrumentalities' or 'proceeds' of criminal activity. Other countries will include provisions in their sanctions legislation that allow for the confiscation of sanctioned assets in certain special circumstances. In addition, the specifications as to the type of person who may be subject to the sanctions regime are also very broad and include 'any person' in a foreign country.

Key words: sanctions, recovery of assets of sanctioned persons into the state revenue, court, judiciary, jurisdiction, right to a fair trial.

Постановка проблеми. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» запроваджено новий вид санкцій – стягнення активів в дохід держави. Природа таких санкцій має позасудовий та судовий характер в частині обмежень прав. При цьому актуальним є дослідження міжнародного досвіду та прецедентної практики Європейського суду з прав людини щодо стягнення в дохід держави підсанкційних активів.

Метою дослідження є аналіз порядку режиму стягнення підсанкційних активів з урахуванням особливостей досвіду зарубіжних країн та практики Європейського суду з прав людини.

Виклад основного матеріалу. Численні обмеження, запроваджені ЄС проти росії з моменту анексії Криму у 2014 році та вторгнення в Україну у 2022 році, мають на меті «послабити економічну базу росії, позбавивши її критично важливих технологій та ринків і значно обмеживши її здатність вести війну» [10].

Наприклад, США створили низку режимів фінансових санкцій через виконавчі укази, видані Президентом відповідно до Закону про міжнародні надзвичайні економічні повноваження [18]. У Сполученому Королівстві уряд має право самостійно приймати санкційні регламенти відповідно до Закону про санкції та боротьбу з відмиванням грошей.

Наприклад, фінансові обмеження згідно із Законом Люксембургу від 19 грудня 2020 року про впровадження обмежувальних заходів у фінансових питаннях застосовуються до: фізичних осіб громадянства Люксембургу, які проживають або здійснюють діяльність у Люксембурзі або за кордоном; юридичних осіб, які мають зареєстрований офіс, постійне представництво або центр основних інтересів на території Люксембургу та які здійснюють діяльність у Люксембурзі або за кордоном; філій люксембурзьких юридичних осіб, заснованих за кордоном; філій іноземних юридичних осіб у Люксембурзі; та усі інші фізичні та юридичні особи, що здійснюють діяльність на території Люксембургу [14].

США часто застосовують «вторинні санкції», які поширюють зобов'язання щодо дотримання вимог на фізичних та юридичних осіб, які проживають в іноземних країнах, що не підпадають безпосередньо під юрисдикцію США. Такі санкції забороняють іноземним сторонам мати справу зі сторонами, на яких накладено санкції США, і мають на меті стримувати фізичних та юридичних осіб, які не є громадянами США, від участі в операціях, які вважаються суперечними інтересам зовнішньої політики США. Невиконання вторинних санкцій може призвести до доступу особи до фінансової системи США та ринку США або до виключення з них [17].

Країни мають спеціальний орган, відповідальний за розслідування та переслідування порушень санкцій. Наприклад, у США відповідальність за виконання санкцій несе в першу чергу Управління іноземних активів Міністерства фінансів США.

Згідно із Законом Латвії про запобігання відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, будь-які кошти, що прямо чи опосередковано контролюються особою, яка «включена до переліку суб'єктів санкцій, складеного Кабінетом міністрів на підставі Закону про міжнародні санкції та національні санкції Латвійської Республіки з метою боротьби з участю в терористичній діяльності або виробництвом, володінням, транспортуванням, використанням чи розповсюдженням зброї масового знищення», «вважаються доходами від злочинної діяльності» (Закон про запобігання відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, розділ 4(3)(2) [15].

Оскільки такі порушення вважаються кримінальним злочином, активи, пов'язані з цим злочином, потенційно підлягають стандартним механізмам кримінальної конфіскації. Наприклад, Закон про міжнародні надзвичайні економічні повноваження дозволяє Президенту США конфіскувати майно, що підпадає під санкції, якщо: «Сполучені Штати беруть участь у збройних бойових діях або зазнали нападу з боку іноземної країни чи іноземних громадян»; та Президент визначить, що власник активу «планував, санкціонував, допомагав або брав участь у таких бойових діях або нападах проти Сполучених Штатів» [13].

Конфісковані активи можуть бути згодом «розпоряджені, ліквідовані, продані або іншим чином розпоряджені в інтересах та на благо Сполучених Штатів» [13]. США використали це повноваження у 2003 році для конфіскації активів, пов'язаних з урядом Іраку, на суму 1,7 мільярда доларів США, які були заблоковані в рамках режиму санкцій [11].

У Канаді, який нещодавно був запроваджений у відповідь на агресивну війну росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року.

У червні 2022 року Канада внесла зміни до двох своїх законів, що регулюють санкції – Закону про спеціальні економічні заходи та Закону про правосуддя для жертв корупції іноземних посадовців (Закон Сергія Магнітського) – щоб включити значні повноваження щодо конфіскації.

Закон про спеціальні економічні заходи дозволяє уряду Канади вживати економічних заходів (включаючи заморожування активів), якщо він «вважає, що» мала місце одна з наступних обставин: міжнародна організація держав або об'єднання держав, членом якої є Канада, прийняла рішення або рекомендацію, або ухвалила резолюцію, що закликає своїх членів вжити економічних заходів проти іноземної держави; сталося серйозне порушення міжнародного миру та безпеки, яке призвело або може призвести до серйозної міжнародної кризи; грубі та систематичні порушення прав людини були скоєні в іноземній державі; або громадянин іноземної держави, який є іноземним державним службовцем або пов'язаним з таким службовцем, несе відповідальність за акти значної корупції або є співучасником у них [20].

Після внесення змін цього року уряд Канади тепер також може звернутися до суду з проханням видати постанову про остаточну конфіскацію активу, який був заморожений з однієї з вищезазначених причин.

Вирішуючи питання про дозвіл на конфіскацію, суд повинен лише підтвердити, що:

1) Відповідний актив був «описаний» у заході, прийнятому урядом відповідно до Закону для його санкціонування; та

2) Актив «належить особі, зазначеній у цій постанові, або знаходиться у власності чи контролюється, прямо чи опосередковано, цією особою» [20].

Примітно, що суд не зобов'язаний виносити рішення щодо того, чи мало місце якесь правопорушення, або чи походять відповідні активи із законних (чи незаконних) джерел. Практично, нові поправки надали державі повноваження конфіскувати актив виключно на тій підставі, що уряд прийняв рішення про фінансові санкції на актив.

Подібні поправки були також внесені до Закону про правосуддя для жертв корумпованих іноземних посадовців (Закон Сергія Магнітського), який надає уряду Канади право накладати фінансові санкції за певних обставин, пов'язаних з передбачуваною корупцією або вбивством журналістів та правозахисників.

На думку Тетяни Хутор, Богдана Карнауха, Андрія Климосюка, Тараса Рябченко: «У справах про санкційну конфіскацію, які розглядаються за ст. 283-1 КАС України, підлягає застосуванню понижений, цивільно-правовий стандарт доказування. Однак визначення цього стандарту в чинному законодавстві не відповідає його дійсному змісту. Цивільно-правовий стандарт доказування має визначатися не через відносну переконливість доказів однієї сторони у порівнянні з доказами іншої сторони (бо в такому випадку, якщо відповідач не з'явився у процес, суд мав би ухвалювати рішення на користь позивача, якими б слабкими не були його докази), а на основі ступеня переконаності судді в істинності тверджень, на які посилається позивач (суддя має бути переконаний, що такі твердження з більшою імовірністю правдиві, аніж неправдиві). Цей стандарт називають стандартом переважаючої імовірності, або стандарт 50+. Відмінність застосовного у цих справах стандарту від стандарту «поза розумним сумнівом» (який застосовується в кримінальних справах) дозволяє пояснити, чому адміністративна справа про застосування санкції може бути розглянута до того, як підсанкційна особа буде визнана винною в рамках кримінального провадження» [5].

Цілком закономірно виникає питання: чи суперечить конфіскація санкціонованих активів встановленим юридичним правам і нормам?

У Європі право власності захищені Європейською конвенцією з прав людини (ЄКПЛ), яка гарантує, що «кожна фізична або юридична особа має право на мирне користування своїм майном» і що ніхто «не може бути позбавлений свого майна, окрім як у суспільних інтересах та відповідно

до умов, передбачених законом...» [1]. У Канаді Білль про права захищає «право... користування майном та право не бути позбавленим його, окрім як шляхом належної правової процедури» [8]. Право на належну правову процедуру також аналогічно захищене в більшості юрисдикцій. Так, право на належний судовий розгляд охоплюється статтею 6 Європейської конвенції з прав людини.

Згідно з канадським механізмом, поріг для застосування до особи санкційного режиму вже є дещо низьким і ґрунтується на «думці» про наявність певних обставин (наприклад, мало місце серйозне порушення міжнародного миру чи безпеки) [19].

Крім того, як зазначено вище, після того, як уряд прийняв рішення про застосування фінансових санкцій до активу особи, цей актив може бути конфіскований назавжди через простий судовий процес, де уряд повинен лише продемонструвати, що на актив було накладено санкції, і що він «належить особі, зазначеній у цій постанові, або знаходиться у власності чи контролюється, прямо чи опосередковано, цією особою» [19].

Крім того, хоча процес за цим механізмом включає можливість для невинної третьої сторони заявити про право на майно до його конфіскації, загальний процес не вимагає жодного судового встановлення правопорушення з боку постраждалої іноземної особи національний, і не включає визначеного правового порогу, за яким постраждала особа може заперечувати проти підстав конфіскації [4]. Роль судової влади в цьому процесі відсутня. Як зазначалося в канадському парламенті: «...суду буде важко не погодитися з наказом уряду про арешт активів з підстав, що стосуються міжнародного миру та безпеки, і які, безумовно, будуть викладені в різноманітній привілейованій та секретній інформації» [7].

Відповідно до цього, критики стверджують, що цей механізм може бути невиправданим у контексті верховенства права та права власності та може бути оскаржений на тій підставі, що він дозволяє постійну конфіскацію майна без належної правової процедури.

Подібні занепокоєння щодо порушення прав також висловлювалися в інших юрисдикціях. Наприклад, вищезгаданий законопроект, внесений у США у березні 2022 року, зрештою був відхилений Американською асоціацією громадянських свобод через занепокоєння щодо належної правової процедури, і, зокрема, через те, що він не містив механізму, за допомогою якого людина могла б оскаржити рішення про конфіскацію [3]. Наразі пропонується новий механізм, який надає більший акцент на належній правовій процедурі.

У відповідь на війну в Україні низка лідерів ЄС також закликали до більш розширених механізмів конфіскації, спрямованих на активи, пов'язані з російським урядом [6]. Наприклад, у травні 2022 року спільний лист Литви, Словаччини, Латвії та Естонії закликав членів ЄС визначити законні шляхи конфіскації коштів, які вже заморожені в Європі та належать російським фізичним та юридичним особам, організаціям та центральному банку. Однак, як зазначається в Керівних принципах ЄС щодо впровадження та оцінки обмежувальних заходів (санкцій) у рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС («Керівні принципи щодо санкцій»), будь-які такі обмежувальні заходи: «...повинні поважати права людини та основні свободи, зокрема належну процесуальну правову процедуру та право на ефективний засіб правового захисту у повній відповідності до юриспруденції судів ЄС» [12].

Отже, будь-які спроби запровадити механізм, подібний до канадського, повинні бути ретельно перевірені на предмет відповідності прав, викладених у ЄКПЛ, включаючи як право власності, що охоплюється статтею 1 Протоколу 1, так і право на належну процедуру, закріплене у статті 6. На цьому етапі незрозуміло, як Європейський суд з прав людини тлумачитиме це питання.

З одного боку, судова практика вже наголошує на тому, що звичайні санкції та обмеження повинні поважати основні права, включаючи право на належну правову процедуру – і механізм конфіскації, подібний до канадського, ймовірно, приверне ретельніше вивчення в цьому відношенні, оскільки він матиме постійний та потенційно «каральний» ефект. Як правило, санкції ЄС (і зокрема заморожування активів) мають тимчасовий і некаральний характер (наприклад, рішення Європейського суду у об'єднаних справах C-402/05 P та C-415/05 P, Yassin Abdullah Kadi та Al Barakaat International Foundation проти Ради Європейського Союзу та Комісії Європейських Співтовариств, пункт 358; рішення Суду Загальної юрисдикції у справі T-47/03, Sison проти Ради, пункт 101). Хоча санкції неминуче тягнуть за собою обмеження права власності, вони не мають на меті призвести до його постійного позбавлення. Це має кілька наслідків, зокрема щодо стандарту доказування, необхідного для прийняття санкцій у рамках ЄЗБП, оцінки їхньої пропорційності (зокрема, стосовно права власності) та (відсутності) необхідності доводити кримінальне правопорушення (відповідно до статті 49(1) Хартії основних прав ЄС). Отже, як з правової, так і з точки зору санкційної політики, важливо зберегти тимчасовий та некримінальний характер санкцій, щоб уникнути підвищення процесуальних та доказових порогів, необхідних для прийняття санкцій.

З іншого боку, додаткова судова практика також встановила, що багато прав, захищених ЕКПЛ, не є абсолютними та можуть бути обмежені за певних відповідних обставин. Зокрема, існує можливий аргумент, що такі механізми конфіскації можуть бути прийнятними, якщо вони вважаються пропорційним засобом досягнення «суспільних інтересів» [22].

На думку Є. Крапивина: «Застосування норм Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини у практиці ЄСПЛ можна віднайти в рішеннях, які безпосередньо стосуються накладення санкцій, а саме: «Компанія «Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi» проти Ірландії» [Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland] [GC], № 45036/98, від 30 червня 2005 р. – Справа «Босфор»; «Нада проти Швейцарії» [Nada v. Switzerland] [GC], № 10593/08, від 12 вересня 2012 р. – Справа «Нада»; «Аль-Дулімі та компанія «Montana Management Inc» проти Швейцарії» [Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland] [GC], № 5809/08, від 21 червня 2016 р. – Справа «Аль-Дулімі».

У справах «Нада» та «Босфор» санкції були класичними в міжнародно-правовому розумінні поняття санкцій, тобто майно тих, щодо кого вони застосовувалися, вилучалося не на завжди, а лише як тимчасовий захід, що перешкоджає його використанню або іншому володінню... У всіх трьох справах ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання в права, що розглядалися в цих справах, було передбачено законом і переслідувало законну мету, що є двома елементами «трискладового тесту», що визначає передумови для потенційного дотримання положень Конвенції» [2].

Висновки. Безповоротне вилучення активів в дохід держави застосовується до фізичних та юридичних осіб, чії дії створюють значну загрозу національній безпеці, суверенітету та територіальній цілісності України. У відповідь на війну росії проти України зарубіжні країни запровадили санкції проти країни агресора та закликали розширювати санкційні механізми. Розглянуто канадський та американський механізми вилучення підсанкційних активів. Окремо проаналізовано релевантну практику ЄСПЛ, оскільки України на період воєнного стану не відступала від зобов'язань щодо порушень права власності (стаття 1 Першого протоколу). Зроблено висновок, що в таких справах ЄСПЛ застосовує трискладовий тест та не всі конвенційні права є абсолютними і можуть бути обмежені в умовах особливих правових режимів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr.
2. Крапивин Євген. Стягнення в дохід держави активів як різновид санкцій та практика Європейського Суду з прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ), 2024. С. 6.
3. Поправка щодо характеру заміни до H.R. 6930, запропонована паном Маліновським з Нью-Джерсі, 3 березня 2022 р. URL: <https://malinowski.house.gov/sites/evo->.
4. Санкція. Конфіскація. Компенсація. Брифінг: Порівняльне право для конфіскації та перефільювання активів російських олігархів, Redress, 2022. URL: <https://redress.org/wp->.
5. Тетяна Хутор, Богдан Карнаух, Андрій Климосьюк, Тарас Рябченко. Аналіз практики Вищого антикорупційного суду щодо застосування санкції у виді стягнення активів в дохід держави за 2022-2023 роки. Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей». 2024. URL: <https://izi.institute/media/analysts/pdf/2025/01/27/analiz-praktyky-vyshchoho-antykoruptsiynoho-sudu-za-2022-2023-roky.pdf>.
6. Baltics, EU uses frozen assets for Ukraine reconstruction', Central European Initiative, 30 May 2022 URL: <https://www.cei.int/ansa/108846>; 'Joint.
7. Bill S-217, An Act respecting the repurposing of certain seized, frozen or sequestered assets, 3rd reading, Senate Debates 44-1, 1550 (Hon Yuen Pau Woo) URL: https://sencanada.ca/en/content/sen/chamber/441/debates/035db_2022-04-26-e.
8. Canadian Bill of Rights. S.C. 1960, c. 44 Assented to 1960-08-10 URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-12.3/page-1.html>.
9. E Andrews 'A Nation at War: Iraqi Assets; Bush Asks Seizure of \$1.7 Billion Held in U.S.
10. EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014), European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>.
11. Executive Order 13290 – Confiscating and Vesting Certain Iraqi Property, 20 March 2003. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030320-10.html>.
12. Guidelines on Implementation and Evaluation of Restrictive Measures (Sanctions) in the Framework of the Eu Common Foreign and Security Policy, Council of the European Union, 2018, p. 46. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5664-2018-INIT/en/pdf>.

13. International Emergency Economic Powers Act, 50 U.S. Code §1702 (a)(1)(C). URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title50/chapter35&edition=prelim>.
14. Law of 19 December 2020 on the implementation of restrictive measures in financial matters, Article 3. URL: https://www.cssf.lu/wp-content/uploads/L_191220_restrictive_measures_eng.pdf.
15. Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorism and Proliferation Financing URL: <https://likumi.lv/ta/en/id/178987-law-on-the-prevention-of-money-laundering-and-terrorism-financing>.
16. New York Times, 22 March 2003 URL: <https://www.nytimes.com/2003/03/22/world/a-nation-at-war-iraqi-assets-bush-asks-seizure-of-1.7-billion-held-in-us.html>.
17. Overview of US Sanctions laws and regulations, Norton Rose Fulbright, 6 June 2022. URL: <https://www.nortonrosefulbright.com/-/media/files/nrf/nrfweb/knowledge-pdfs/220606-overview-of-us-sanctions-laws-and-regulations.pdf>.
18. *Sanctions and Anti-Money Laundering Act 2018*, Section 1(2). URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/13/introduction>.
19. Special Economic Measures Act, Section 4. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-14.5/page-1.html>.
20. Special Economic Measures Act. S.C. 1992, c. 17. Assented to 1992-06-04 URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-14.5/page-1.html>.
21. Statement by Estonia, Latvia, Lithuania and Slovakia Calling to use the frozen Russian assets for rebuilding Ukraine' URL: https://www.politico.eu/wp-content/uploads/2022/05/24/Joint-statement_RU-assets_Ukraine_final-05.2379.pdf.
22. T. Koch, C. Somers-Joce, and E. Rowland, 'Enacting ECHR compliant measures to confiscate property: imposing sanctions on Russian oligarchs for the invasion of Ukraine', Oxford University, 2022. URL: <https://blogs.law.ox.ac.uk/research-and-subject-groups/property-law/blog/2022/03/enacting-echr-compliant-measures-confiscate>.